

Centrum Badań
nad Uprzedzeniami

Postawy wobec osób homoseksualnych

Paulina Górska

Małgorzata Mikołajczak

Warszawa, 2014

Wprowadzenie

Niniejszy raport zawiera wyniki drugiej edycji Polskiego Sondażu Uprzedzeń (Polish Prejudice Survey 2), przeprowadzonego przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami przy Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Badanie zostało zrealizowane terenowo w czerwcu 2013 roku przez ankieterów Centrum Badań Opinii Społecznej na reprezentatywnej próbie 965 dorosłych Polaków. Dane zbierano posługując się metodą CAPI (Computer Assisted Personal Interview). Respondentom zadawano pytania dotyczące stosunku do wybranych grup i zjawisk społecznych. Część kwestionariusza odnosiła się do postaw wobec osób homoseksualnych (gejów i lesbijek łącznie), czyli grupy, która wedle wyników wcześniejszych badań (Antosz, 2012; Poleszczuk i in., 2013) stanowi obiekt najsilniejszych uprzedzeń w Polsce. Przeprowadzając niniejszy sondaż, chcieliśmy nieco bliżej przyjrzeć się negatywnemu nastawieniu do gejów i lesbijek. Naszym celem była ocena poziomu uprzedzeń wobec osób homoseksualnych oraz identyfikacja cech socjodemograficznych łączących się z wysokimi uprzedzeniami wobec tej grupy. Uprzedzenia mierzyliśmy za pomocą zróżnicowanego zestawu narzędzi – zadane pytania pochodziły ze skal poczucia zagrożenia oraz tradycyjnej i nowoczesnej homofobii.

W raporcie podajemy częstości odpowiedzi w całej próbie oraz – w niektórych przypadkach – częstości w podziale na płeć, kohortę wiekową, wykształcenie i wielkość miejscowości zamieszkania¹. Zawarte w tekście częstości oraz wykresy częstości dotyczą wszystkich respondentów ($N = 965$), podczas gdy przedstawione średnie i wykresy średnich odnoszą się do osób, które odpowiedziały na dane pytanie.

Należy zauważyć, że raportowane wyniki dotyczą postaw deklarowanych przez Polaków, a więc przez osoby hetero- i nieheteroseksualne. W kwestionariuszu nie zawarliśmy "wrażliwego" pytania o orientację seksualną, niemożliwe było zatem sprawdzenie wyłącznie stosunku osób heteroseksualnych do homoseksualnych.

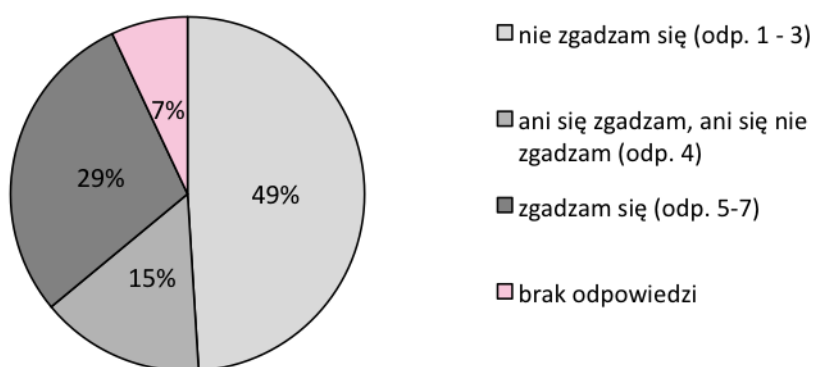
¹ Częstości odpowiedzi oraz analizy przedstawione w raporcie oparte są na danych ważonych.

Opis wyników

Zagrożenie ze strony osób homoseksualnych

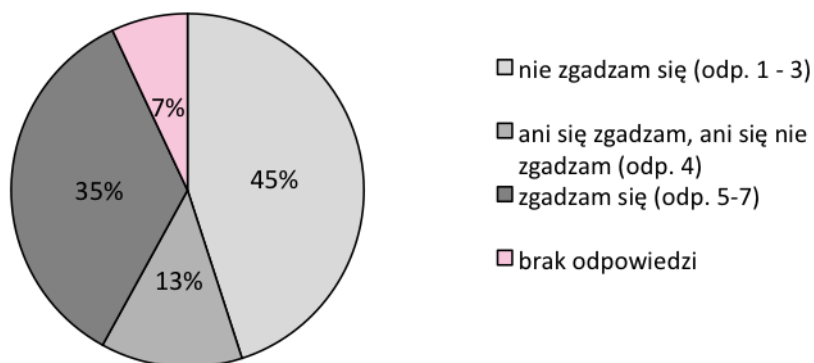
Trzy pozycje kwestionariusza odnosiły się do postrzeganego zagrożenia ze strony osób homoseksualnych. Badanych proszono o udzielenie odpowiedzi, na ile zgadzają się ze stwierdzeniami: 1) „Osoby homoseksualne stanowią zagrożenie dla wszystkiego, co uważam za dobre, moralne i normalne w społeczeństwie.” „Osoby homoseksualne zagrażają polskiej rodzinie” oraz „Jeśli osoby homoseksualne zdobędą większe prawa, odbędzie się to naszym kosztem”. Odpowiedzi udzielano każdorazowo na skali 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 7 (zdecydowanie się zgadzam). Częstości odpowiedzi na te pytania przedstawiono na Rycinach 1, 2 i 3. Odpowiedzi 1-3 oraz 5-7 zagregowano i oznaczono odpowiednio etykietami „nie zgadzam się” i „zgadzam się”. Odpowiedzi środkowej (4) przypisano oznaczenie „ani się zgadzam, ani się nie zgadzam”.

Osoby homoseksualne stanowią zagrożenie dla wszystkiego, co uważam za dobre, moralne i normalne w społeczeństwie

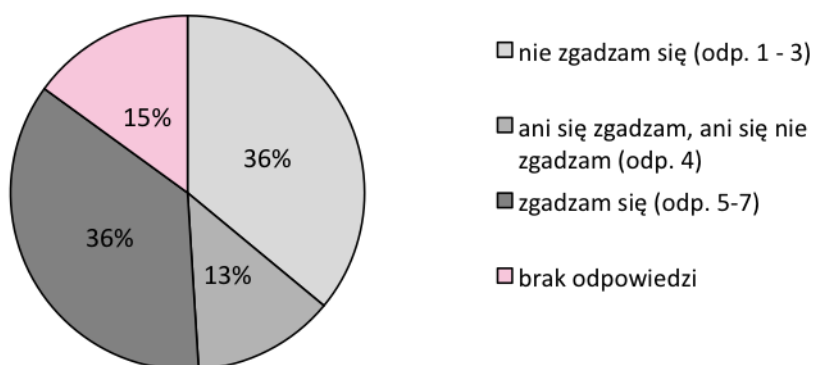
Ryc. 1. Postrzegane zagrożenie ze strony osób homoseksualnych dla wartości moralnych.

Osoby homoseksualne zagrażają polskiej rodzinie

Ryc. 2. Postrzegane zagrożenie ze strony osób homoseksualnych dla polskiej rodziny.

Jeśli osoby homoseksualne zdobędą większe prawa, odbędzie się to naszym kosztem

Ryc. 3. Postrzegane realistyczne zagrożenie ze strony osób homoseksualnych.

Ponad jedna czwarta badanych (29%) zgodziła się z radykalnym stwierdzeniem, że osoby homoseksualne stanowią zagrożenie dla wszystkiego, co dobre, moralne i normalne w społeczeństwie. Przekonanie, że osoby homoseksualne zagrażają polskiej rodzinie wyraziła ponad jedna trzecia badanych Polaków (35%). Podobny odsetek respondentów (36%) był zdania, że jeśli osoby homoseksualne zdobędą większe prawa, odbędzie się to ich kosztem.

Przekonanie, że osoby homoseksualne stanowią zagrożenie dla wartości moralnych wzrasta wraz z wiekiem ($r(893) = 0,23$; $p < 0,001$) i częstością praktyk religijnych ($r(893) = 0,20$; $p < 0,001$), maleje natomiast wraz z poziomem wykształcenia ($r(893) = -0,29$; $p < 0,001$) i wielkością zamieszkiwanej miejscowości ($r(893) = -0,20$; $p < 0,001$). Wśród osób urodzonych

w latach 1981-1995 zagrożenie dla wartości moralnych ze strony gejów i lesbijek dostrzega co piąta osoba (21%), podczas gdy w grupie urodzonej w latach 1921-1940 jest to już co drugi badany (51%). Podobnie, zagrożenie ze strony osób homoseksualnych dostrzega dwie piąte (39%) osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym, ale tylko co siódmy badany z wykształceniem wyższym (15%). Wśród osób uczestniczących w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu, osób przekonanych o zagrożeniu dla wartości moralnych ze strony osób homoseksualnych jest jedna trzecia (33%), a wśród niepraktykujących jedna piąta (19%) badanych; wśród mieszkańców dużych miast (powyżej 500 tys. mieszkańców) jedna na sześć osób (17%), na wsi – prawie dwukrotnie więcej (33%). Przekonanie, że osoby homoseksualne zagrażają wartościom moralnym wyraża 32% mężczyzn i 25% kobiet.

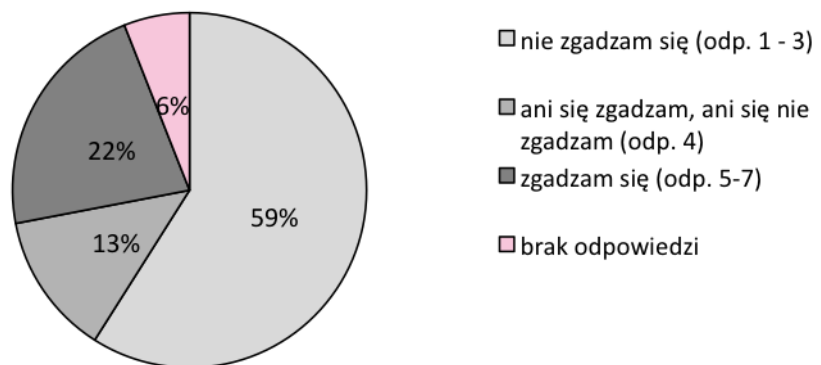
Pogląd, że osoby homoseksualne zagrażają polskiej rodzinie, nasila się wraz z wiekiem ($r(898) = 0,16; p < 0,001$) oraz częstością praktyk religijnych ($r(898) = 0,25; p < 0,001$), słabnie zaś wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia ($r(898) = -0,22; p < 0,001$) i wielkością miejscowości zamieszkania ($r(898) = -0,19; p < 0,001$). Podobne prawidłowości zauważalne są dla przekonania, że zwiększenie praw osób homoseksualnych odbędzie się kosztem osób heteroseksualnych. Akceptacja tego stwierdzenia rośnie wraz z wiekiem ($r(819) = 0,17; p < 0,001$) i częstością praktyk religijnych ($r(819) = 0,21; p < 0,001$), a spada wraz ze wzrostem wykształcenia ($r(819) = -0,23; p < 0,001$) i wielkości miejsca zamieszkania ($r(819) = -0,17; p < 0,001$).

Tradycyjna i nowoczesna homofobia

W sondażu zadawaliśmy również pytania dotyczące tradycyjnej i nowoczesnej homofobii (Morrison i Morrison, 2003). Tradycyjna homofobia odnosi się do wrogich postaw wobec osób homoseksualnych, które wyływają z moralnych i religijnych przekonań na temat homoseksualizmu. W przypadku nowoczesnej homofobii, wrogi stosunek wobec gejów i lesbijek wynika z kolei z postrzegania ich żądań politycznych jako nieuzasadnionych, rzekomego braku dyskryminacji gejów i lesbijek w społeczeństwie oraz postrzeganej niechęci osób homoseksualnych do asymilacji z heteroseksualną większością.

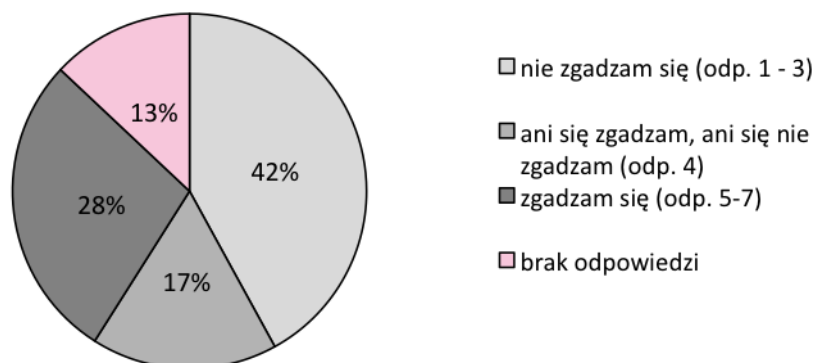
Tradycyjną homofobię mierzono za pomocą trzech pytań ("Kiedy to tylko możliwe, osób homoseksualnych powinno się unikać", "Osoby homoseksualne są niemoralne" i „Osobom homoseksualnym nie powinno się pozwalać na pracę z dziećmi). Osoby badane mogły odpowiadać na 7-stopniowej sali, gdzie 1 oznaczało "zdecydowanie się nie zgadzam" a 7 – "zdecydowanie się zgadzam". Częstości odpowiedzi na każde z pytań przedstawiono na Rycinach 4, 5 i 6. Odpowiedzi 1-3 oraz 5-7 zagregowano i oznaczono etykietami „nie zgadzam się” i „zgadzam się”. Odpowiedź środkowa (4) została oznaczona jako „ani się zgadzam, ani się nie zgadzam”. Wskaźnik tradycyjnej homofobii powstał poprzez uśrednienie odpowiedzi na niniejsze pytania. Indeks równy 7 wskazywał na wysoki poziom uprzedzeń, zaś indeks równy 1 – na niski.

Kiedy to tylko możliwe, osób homoseksualnych powinno się unikać

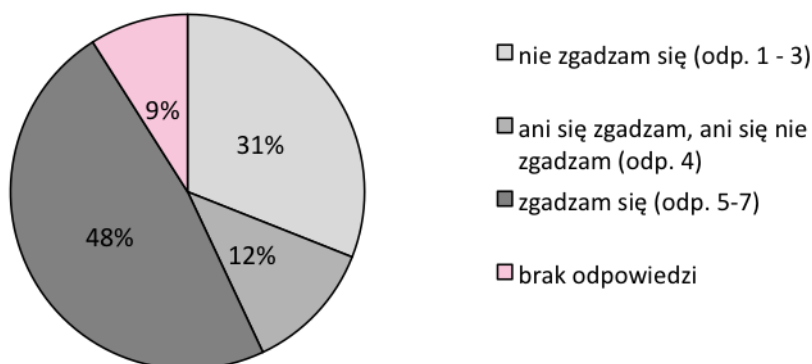
Ryc. 4. Tradycyjna homofobia – pytanie 1.

Osoby homoseksualne są niemoralne

Ryc. 5. Tradycyjna homofobia – pytanie 2.

Osobom homoseksualnym nie powinno się pozwalać na pracę z dziećmi

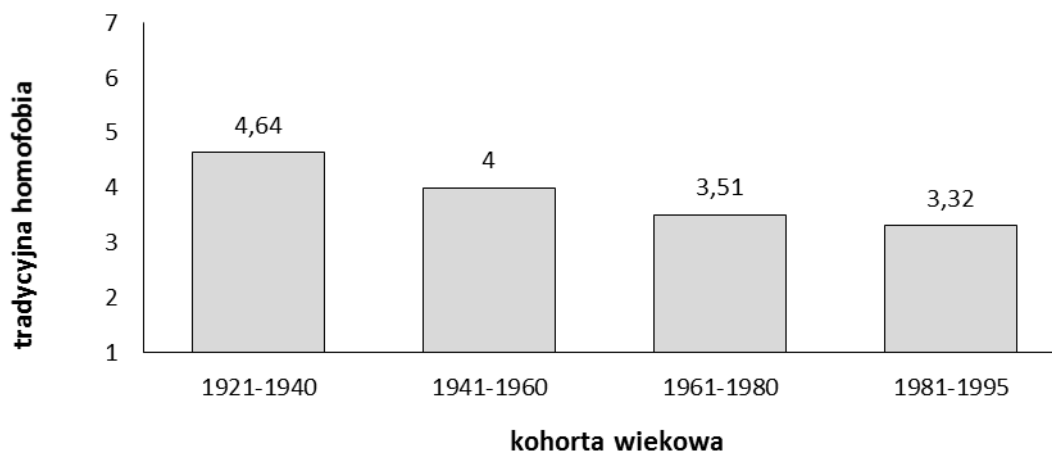

Ryc. 6. Tradycyjna homofobia – pytanie 3.

Ponad jedna piąta pytaných Polaków (22%) uważa, że osób homoseksualnych powinno się unikać, kiedy to tylko możliwe. Zdaniem 28% respondentów osoby homoseksualne są niemoralne. Prawie połowa badanych (48%) zgadza się natomiast ze stwierdzeniem, że osobom homoseksualnym nie powinno pozwalać się na pracę z dziećmi.

Zależności między tradycyjną homofobią a zmiennymi socjodemograficznymi są podobne do tych, które odnotowano dla postrzeganego zagrożenia ze strony osób homoseksualnych. Kobiety przejawiają niższy poziom tradycyjnych uprzedzeń wobec osób homoseksualnych niż mężczyźni – średnie w tych grupach wynoszą odpowiednio $M = 3,37$ i $M = 4,00$. Tradycyjne uprzedzenia pozytywnie wiążą się z wiekiem ($r(783) = 0,20, p < 0,001$) – im starsza osoba, tym bardziej negatywne postawy wobec gejów i lesbijek. Najwyższy poziom tradycyjnych uprzedzeń można zaobserwować u osób urodzonych w latach 1921-1940, zaś najniższy u badanych najmłodszych, czyli urodzonych po 1980 roku. Jak zaprezentowano na Rycinie 7, zbliżone natężenie uprzedzeń występuje u osób urodzonych w latach 1961-1980. Wynik tej grupy nie różni się istotnie od tego, który odnotowano dla najmłodszych respondentów.

Tradycyjna homofobia w podziale na kohorty wiekowe

Ryc. 7. Tradycyjna homofobia w podziale na kohorty wiekowe.

Wielkość miejscowości zamieszkania jest negatywnie związana z tradycyjną homofobią ($r(783) = -0,27$; $p < 0,001$) – mieszkańcy większych miejscowości przejawiają niższy poziom tego typu uprzedzeń. Najwyższe nasilenie tradycyjnej homofobii występuje wśród mieszkańców wsi, zaś najniższe wśród mieszkańców dużych miast (por. Rycina 8).

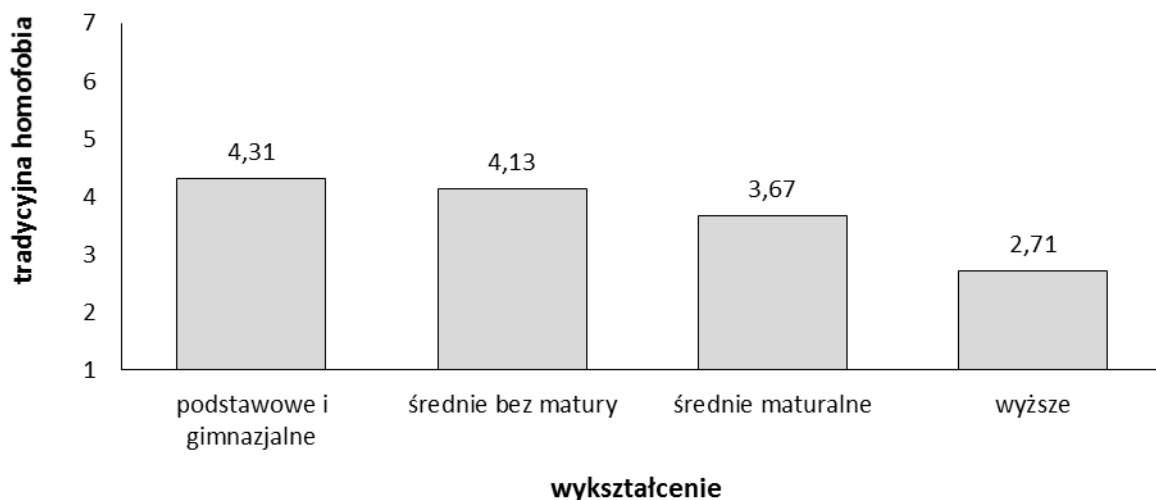
Tradycyjna homofobia a wielkość zamieszkiwanej miejscowości

Ryc. 8. Tradycyjna homofobia a wielkość zamieszkiwanej miejscowości.

Częstość praktyk religijnych łączy się pozytywnie z tradycyjną homofobią ($r(783) = 0,17$; $p < 0,001$) – osoby praktykujące częściej przejawiają wyższy poziom tego rodzaju uprzedzeń niż osoby praktykujące rzadziej. Poziom tradycyjnej homofobii wiąże się również z wykształceniem ($r(783) = -0,34$; $p < 0,001$). Najbardziej negatywne postawy wobec osób homoseksualnych mają osoby z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym. Najniższy poziom tradycyjnych uprzedzeń cechował osoby z wykształceniem wyższym (Rycina 9).

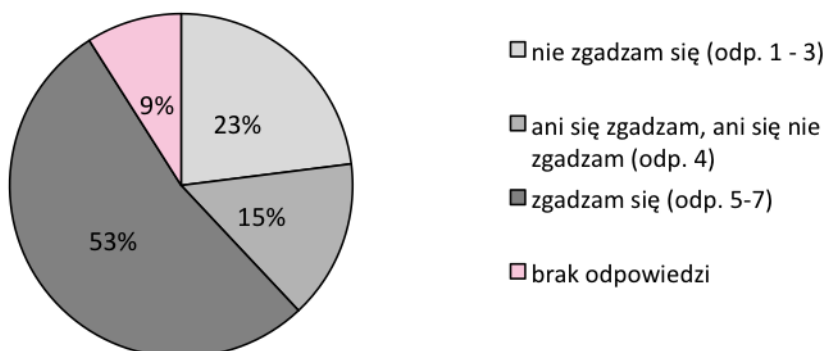
Tradycyjna homofobia a wykształcenie

Ryc. 9. Tradycyjna homofobia a wykształcenie.

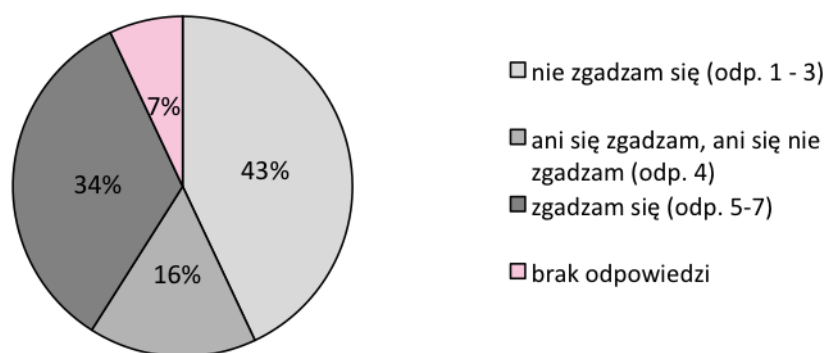
Nowoczesna homofobia była mierzona za pomocą trzech pytań: "Osoby homoseksualne stały się zdecydowanie zbyt konfrontacyjne w swoich żądaniach równouprawnienia", "Osoby homoseksualne, które ujawniły swoją orientację, powinny być podziwiane za odwagę" i "Osoby homoseksualne muszą wciąż walczyć o równe prawa". Respondenci mogli ustosunkować się do każdego z tych stwierdzeń na skali od 1 do 7, gdzie 1 oznaczało "zdecydowanie się nie zgadzam" a 7 – "zdecydowanie się zgadzam". Częstości odpowiedzi przedstawiono na Rycinach 10, 11 i 12. Odpowiedzi 1-3 i 5-7 zagregowano i oznaczono jako „nie zgadzam się” i „zgadzam się”. Odpowiedzi środkowej przypisano etykietę „ani się zgadzam, ani się nie zgadzam”. Wskaźnik nowoczesnej homofobii powstał poprzez zrekodowanie i uśrednienie odpowiedzi na wyżej wymienione pytania (z których dwa ostatnie były odwrócone). Indeks mógł przyjmować wartości od 1 do 7, gdzie wyższa wartość odpowiadała wyższemu poziomowi uprzedzeń.

Osoby homoseksualne stały się zdecydowanie zbyt konfrontacyjne w swoich żądaniach równouprawnienia

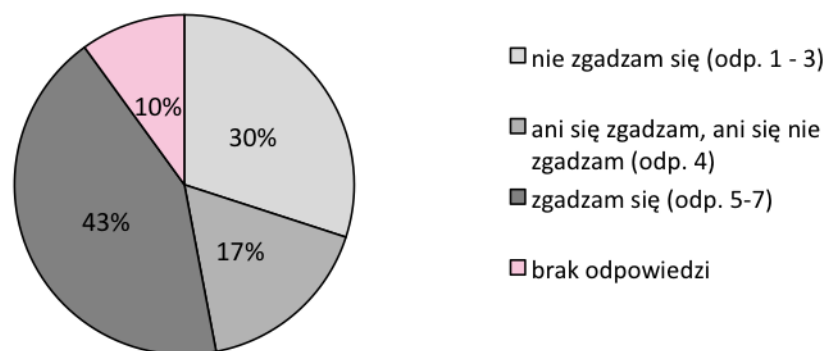
Ryc. 10. Nowoczesna homofobia – pytanie 1.

Osoby homoseksualne, które ujawniły swoją orientację, powinny być podziwiane za odwagę

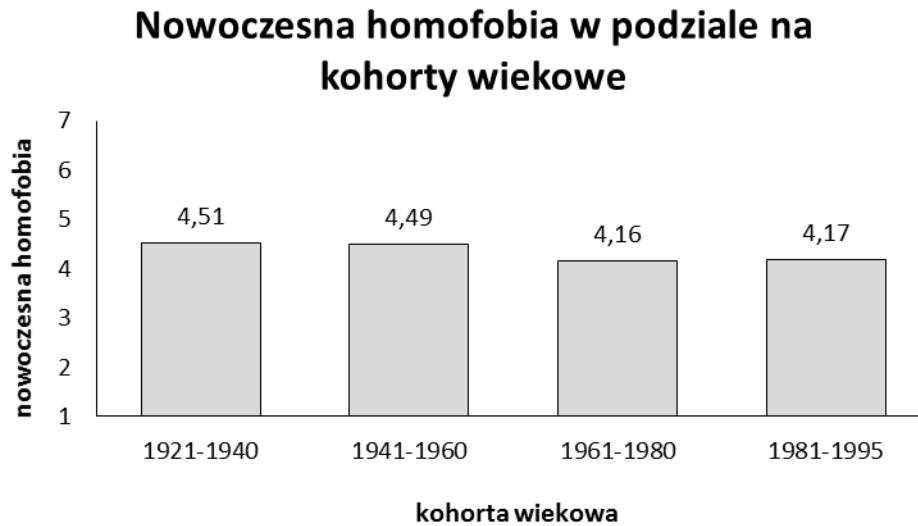
Ryc. 11. Nowoczesna homofobia – pytanie 2.

Osoby homoseksualne muszą wciąż walczyć o równe prawa

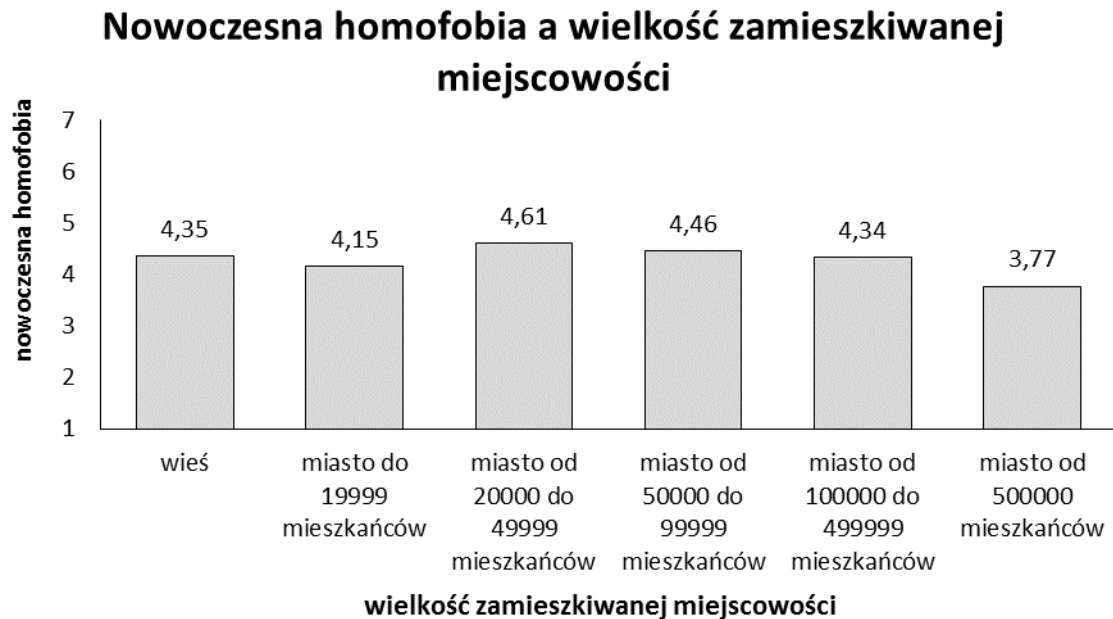
Ryc. 12. Nowoczesna homofobia – pytanie 3.

Mężczyźni przejawiają istotnie wyższy poziom nowoczesnych uprzedzeń ($M = 4,50$) niż kobiety ($M = 4,07$). Nowoczesne uprzedzenia wiążą się pozytywnie z wiekiem ($r(808) = 0,08$; $p < 0,05$) – w starszych kohortach ich poziom jest wyższy niż w młodszych. Zależność tę zaprezentowano na Rycinie 13.

Ryc. 13. Nowoczesna homofobia w podziale na kohorty wiekowe.

Wielkość zamieszkiwanej przez respondentów miejscowości różnicuje poziom nowoczesnej homofobii (Rycina 14), zależność ta nie ma jednak dokładnie liniowego kształtu, tak jak w przypadku tradycyjnej homofobii. Od ogółu respondentów wyraźnie odstają mieszkańcy największych miast, którzy przejawiają najniższe uprzedzenia. Zaskakująco niski poziom nowoczesnej homofobii występuje w miastach do 20 tys. mieszkańców. Z kolei najwyższe nasilenie współczesnych uprzedzeń wykazują respondenci mieszkający w miastach od 20 tys. do 49999 mieszkańców.

Ryc. 14. Nowoczesna homofobia a wielkość zamieszkiwanej miejscowości.

Nowoczesne uprzedzenia pozytywnie wiążą się z częstością uczestnictwa w praktykach religijnych ($r(808) = 0,15$; $p < 0,001$). Osoby rzadziej praktykujące przejawiają niższy poziom uprzedzeń niż osoby praktykujące częściej. Nie występuje natomiast związek między nowoczesną homofobią a wykształceniem respondentów ($r(808) = -0,01$, *ni.*).

Poziom nowoczesnej homofobii jest istotnie wyższy od poziomu uprzedzeń tradycyjnych – średnie tych zmiennych w badanej próbie wynoszą odpowiednio $M = 4,29$ i $M = 3,68$. Uprzedzenia starego typu są istotnie silniej związane z wielkością miejscowości zamieszkania i wykształceniem niż nowoczesna homofobia.

Podsumowanie

Zebrane przez nas dane wskazują, że co trzeci Polak postrzega osoby homoseksualne jako źródło zagrożenia dla tradycyjnych wartości i polskiej rodziny. Sugeruje to, że przynajmniej dla części społeczeństwa, jednym ze składników polskości jest heteroseksualność.

Rozróżnienie na tradycyjną i nowoczesną homofobię pozwala dotrzeć do różnych składników postaw Polaków wobec osób homoseksualnych. Najwyższy poziom tradycyjnej homofobii deklarują mieszkańcy wsi, osoby słabo wykształcone i osoby starsze. Z kolei młodzi wykształceni mieszkańcy dużych miast dużo rzadziej przejawiają uprzedzenia tego typu – można sądzić, że wraz z postępującą modernizacją „stara” homofobia będzie słabnąć.

Nowoczesne uprzedzenia wobec osób homoseksualnych nie wiążą się z poziomem wykształcenia, mniej zależą od wieku i miejsca zamieszkania respondentów. Co więcej, ogólny poziom nowoczesnej homofobii okazał się wyższy niż homofobii tradycyjnej. Niedostrzeżenie problemu dyskryminacji osób homoseksualnych oraz uznawanie ich za grupę roszczeniową może stanowić problem w kontekście postulowanej legalizacji związków partnerskich.

Bibliografia

Antosz, P. (2012). *Równe traktowanie standardem dobrego rządzenia*. Raport z badań sondażowych. Pobrano z:

<http://rownosc.info/customers/rownosc/web/attachments/1bbe5af553541b21f4433e45f5e58655d923ad02.pdf>

Morrison, M. A. i Morrison, T. G. (2003). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 15-37.

Poleszczuk, J., Sztop-Rutkowska, J., Kiszkiel, Ł., Klimczuk, A., i Mejsak, R. J. (2013). *Diagnoza postaw mieszkańców Białegostoku w zakresie tolerancji*. Białystok: Fundacja SocLab.

Pobrano z:

http://www.soclab.org.pl/wp_content/uploads/2013/09/Diagnoza_postaw_mieszkanco_w_Bialegostoku_w_zakresie_tolerancji_raport1.pdf